

BARBARA KEROVEC*
(Zagreb)

KONTRASTIVNA ANALIZA KONSONANTSKIH SKUPINA I STRUKTURE SLOGA U HRVATSKOM I TURSKOM JEZIKU

Abstrakt

U radu se nastoji ukazati na neke bitne razlike u pravilima kombiniranja i raspodjeli konsonanata u hrvatskome i turskome imajući na umu tipološko obilježje eufoničnosti turskoga jezika. Konsonantske su skupine analizirane i kontrastirane na razini sloga kao osnovne strukture na temelju koje se glasovi međusobno udružuju, oslanjajući se primarno na princip poretka sonornosti. Analizom se nastoje utvrditi i usporediti prototipni, tipičniji i rubniji slogovni obrasci u hrvatskim i turskim riječima domaćeg porijekla, a zatim i načini na koji se ti slogovni obrasci proširuju uključivanjem mogućih kombinacija u riječima stranoga porijekla. Pri analizi konsonantskih sljedova pažnja je usmjerena ka kontrastiranju po kriterijima broja, vrste i sonornosti konsonanata koji se u različitim obrascima pojavljuju u pristupu i odstupu sloga, te ka unutarjezičnim i međujezičnim razlikama s obzirom na porijeklo riječi. Također je razmotrena i uspoređena (ne)slogotvornost konsonanata u dvama jezicima, načini razbijanja konsonantskih skupina (ne)fonemskim protetičkim vokalima te pitanje slogovanja određenih turskih riječi stranoga porijekla i njegovo tumačenje na temelju dvaju različita pristupa slogu: kao fonetskoj i kao fonološkoj jedinici.

Ključne riječi: konsonantske skupine, struktura sloga, slogovni obrasci, hrvatski jezik, turski jezik

* Dr. sc. Barbara Kerovec, izvanredna profesorica, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za hungarologiju i turkologiju, Katedra za turkologiju, e-mail: bkerovec@ffzg.unizg.hr, ORCID ID: 0000-0001-7447-8953

UVOD

U fonološkom sustavu svakog jezika postoji jasno određen broj glasova koji međusobnim povezivanjem tvore veće cjeline kao što su slogovi i riječi. Međutim, načini na koji se glasovi udružuju nisu slobodni, a broj ostvarenih kombinacija u pojedinom je jeziku vrlo mali s obzirom na mogućnosti njihova kombiniranja. Ograničenja kombiniranja i raspodjele glasova u slogovima i riječima počivaju na njihovim artikulacijskim i akustičkim svojstvima, ali i na pravilima koja se od jezika do jezika mogu znatno razlikovati, a koja su određena cjelokupnom strukturom fonološkoga sustava. Unatoč razlikama, za sve jezike vrijedi kontrastno načelo prema kojemu se zatvoreni i otvoreni glasovi u sljedovima što više izmjenjuju. To znači da se izbjegava gomilanje i suglasnika i samoglasnika,¹ odnosno i konsonanata (ili zatvornika)² kao prototipnih suglasnika, i vokala (ili otvornika) kao prototipnih samoglasnika. Međutim, u nekim će se jezicima ta gomilanja tolerirati više nego u drugima, te će i pojava skupina od nekoliko konsonanata u nekim jezicima biti uobičajenija nego u drugima. Također, u nekim jezicima određeni konsonanti mogu imati samoglasničku ulogu, što može dodatno povećati broj konsonanata u nizu.

U ovome će se radu pokušati ukazati na neke bitne razlike u pravilima kombiniranja i raspodjeli konsonanata u dvama tipološki različitim jezicima – hrvatskome i turskome. Na analizu nas je potaknula činjenica da se turski jezik, za razliku od hrvatskoga, odlikuje eufoničnom strukturom riječi koja u načelu ne trpi konsonantske skupine i koja je tijesno povezana s aglutinativnom prirodom jezika. Naime, konsonantske bi skupine zahtijevale velike artikulacijske napore pri izgovaranju riječi na koju se može nizati nekoliko – čak do devet – sufikasa.³ Osim toga, u turskom jeziku ne postoje konsonanti koji mogu imati slogotvornu ulogu, dok ih je u hrvatskome nekoliko, od kojih je najistaknutije slogotvorno *r*. Prethodno navedene činjenice već unaprijed ukazuju

¹ Marija Turk, *Fonologija hrvatskoga jezika (raspodjela fonema)*, Izdavački centar Rijeka i Tiskara Varaždin, Rijeka i Varaždin, 1992., 72.

² U hrvatskoj se jezikoslovnoj literaturi za konsonante koristi i naziv *zatvornik*, a za vokale *otvornik*. U ovom će se radu za opis glasova koristiti uglavnom internacionalno nazivlje (opširnije o hrvatskim nazivima vidi u: Zrinka Jelaska, *Fonološki opisi hrvatskoga jezika. Glasovi, slogovi, naglasci*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2004.).

³ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996., 35.

na mogućnost nizanja većeg broja konsonanata u hrvatskome u odnosu na turski, a koja su to kontrastivno bitna ograničenja u kombiniranju konsonanata u dvama jezicima nastojat ćemo pokazati u ovome radu. Konsonantske će se skupine razmatrati na razini sloga kao osnovne izgovorne i slušne, odnosno opažajne strukture u koju se glasovi međusobno udružuju; stoga je slog i najprikladnija jedinica za proučavanje kombiniranja glasova.⁴

SLOG I PRINCIP PORETKA SONORNOSTI

Prema Muljačiću⁵ proučavanje distribucije glasova ujedno je i proučavanje strukture sloga. Naime, pravila koja određuju slogovnu strukturu ključna su za utvrđivanje raspodjele glasova unutar riječi jer se glasovi koji ne mogu stajati zajedno razdvajaju slogovnom granicom. Slog se definira i kao najkraći odsječak govornoga lanca koji se izgovara u jednome dahu,⁶ a nešto što je manje od sloga nije izgovorljivo pa je slog najmanja izgovorljiva jedinica.⁷

Sastavnice sloga su pristup (početak), jezgra i odstup (završetak), a jezgra i odstup zajedno čine rimu. Jezgru čini samoglasnik (moguće i dva), koji je jedini obavezni dio sloga, dok pristup i odstup čine suglasnički, tj. neslogotvorni dio sloga i nisu obavezni. Primjerice i turska zamjenica *o* i hrvatska imenica *prah* su jednosložne, no dok se kod turske zamjenice slog sastoji samo od jezgre (samoglasnika), kod hrvatske imenice slog ima i pristup (suglasnički skup *pr*), i jezgru (samoglasnik *a*), i odstup (suglasnik *h*). Kako suglasničke dijelove sloga sačinjavaju konsonanti jer su oni i prototipni suglasnici, konsonantske se skupine najčešće preklapaju sa suglasničkim, te su rubni dijelovi sloga prikladni za proučavanje obilježja konsonantskih sljedova u jezicima.

Postoje slogovna svojstva zajednička svim jezicima. Na primjer svim je jezicima zajedničko to da vokali uvijek mogu sačinjavati jezgru,

⁴ M. Turk, *Fonologija*, 33; Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 99.

⁵ Žarko Muljačić, *Opća fonologija i fonologija suvremenoga talijanskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1972., 151.

⁶ Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 21.

⁷ Ivo Škarić, "Fonetika hrvatskoga književnog jezika", u: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Stjepan Babić i sur., HAZU i Globus, Zagreb, 1991., 82.

odnosno imati samoglasničku ulogu. Svim je jezicima zajedničko i to da je jezgra uvijek najistaknutiji i najsonorniji (najzvonkiji) glas u slogu, a ostalim glasovima sonornost ili zvonkost u pravilu opada što su dalje od jezgre.⁸ To se gotovo univerzalno svojstvo naziva općim načelom zvonкости ili principom poretka sonornosti (engl. *sonority sequencing principle*).⁹

Pri određivanju sonornosti pojedinoga glasa u ovom će se radu uglavnom koristiti petostupanjska ljestvica sonornosti,¹⁰ koju u okvirima kontrastivne analize turskoga i hrvatskoga smatramo dovoljnom i prikladnom zbog podudarnosti u sonornosti glasova u dvama jezicima:

Tablica 1. Petostupanjska ljestvica sonornosti za hrvatski i turski jezik

	<i>hrvatski</i>	<i>turski</i>	<i>s t u p a n j</i> <i>sonornosti</i>
opstruenti/šumnici	p t k c č ć s š f h b d g đ dž z ž	p t k ç s ş ğ f h b d g c z j	1
nosni i usneni sonanti/ zvonačnici	m n nj v	m n v	2
likvidi/protočnici	l lj r	l r	3
poluvokali/prijelaznici	j	y	4
vokali/otvornici	i ie e a o u	i ü e ö a o ı u	5

Prije analize, a radi boljeg razumijevanja hrvatskih i turskih glasova, navest ćemo neke važnije razlike između hrvatskog i turskog fonološkog sustava. Što se konsonanata tiče, u turskom fonološkom sustavu, za razliku od hrvatskoga, ne postoji bezvučna alveolarna afrikata /ts/ (c), te palatali /k/ i /p/ (lj i nj). U hrvatskome, pak, za razliku od turskoga, ne

⁸ Postoje jezici koji odstupaju od tog pravila, no oni su vrlo rijetki (vidi Alexandre François, "Phonotactics and the Prestopped Velar Lateral of Hiw: Resolving the Ambiguity of a Complex Segment", *Phonology*, 27/3, Cambridge, 2010., 405–407).

⁹ Više o tom načelu vidi u: Elisabeth Selkirk, "On the Major Class Features and Syllable Theory", u: *Language, Sound, Structure: Studies in Phonology presented to Morris Halle by His Teachers and Students*, Mark Aronoff, Richard T. Oehrle, MIT Press, Cambridge / Mass. / London, 1984., 107–136.; George N. Clements, "The Role of the Sonority Cycle in Core Syllabification", u: *Papers in Laboratory Phonology I: Between the Grammar and the Physics of Speech*, John Kingston, Mary E. Beckman, Cambridge University Press, Cambridge, 1990., 283–333.

¹⁰ Prema Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 144.

postoji takozvano “meko g” (ğ),¹¹ koje se, ovisno o glasovnom okruženju, može fonetski ostvariti ili kao palatalni ili kao labijalni poluvokal, ili može samo produžiti vokal kojemu slijedi.¹² Nadalje, turski *r* je alveolarni dotačnik/okrznik /ɾ/ (engl. *tap, flap*),¹³ za razliku od hrvatskog *r*, koji je vibrant /r/, ali se često, u opuštenom govoru, ostvaruje kao dotačnik ili okrznik.¹⁴ Razlika u sustavu vokala jest ta da ih je u turskome veći broj, od kojih u hrvatskome ne postoje palatalni labijalni visoki /y/ (ü), palatalni labijalni niski /œ/ (ö) i velarni neutralni visoki /u/ (ı), čiji je fonetski ostvaraj vrlo sličan središnjem vokalu šva /ə/.¹⁵

SLOGOVNI OBRASCI

Kao što je rečeno, dijelovi sloga koji su prikladni za proučavanje konsonantskih skupina jesu pristup i odstup, te će u analitičkom dijelu rada pri kontrastiranju konsonantskih sljedova u dvama jezicima fokus biti na tim, rubnim dijelovima slogovne strukture.

Prema višeglasnom fonološkom pristupu (engl. *autosegmental phonology*)¹⁶ strukturu sloga moguće je opisati obrascem iz kojega su vidljiva svojstva slogovne strukture pojedinog jezika. U slogovnom se obrascu sastavnice sloga označuju simbolima: u hrvatskom se jezikoslovju često koriste simboli σ za slog, P za pristup, J za jezgru, O za

¹¹ U turkološkoj lingvistici ne postoji jedinstven stav o tome je li “meko g” uopće fonem ili nije (vidi npr. Handan Yavuz, Ayla Balci, *Turkish Phonology and Morphology (Türkçe Ses ve Biçim Bilgisi)*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2011., 22).

¹² Vidi npr. Aslı Göksel, Celia Kerslake, *Turkish. A Comprehensive Grammar*, Routledge, London / New York, 2005., 7.

¹³ Vidi Karl Zimmer, Orhan Orgun, “Turkish”, u: *Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999., 154–156.

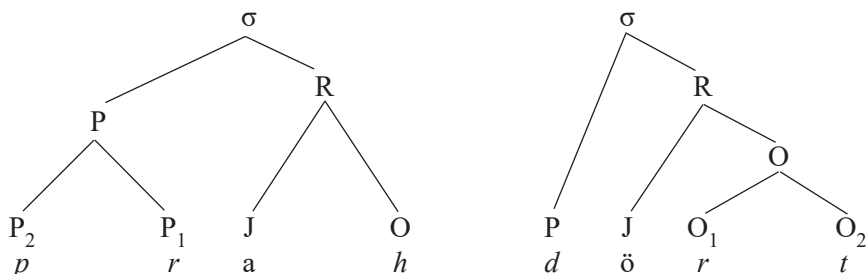
¹⁴ Vidi npr. I. Škarić, “Fonetika”, 144.

¹⁵ Glasovi koji se u turskome i hrvatskome vrlo slično ili isto ostvaruju, ali su označeni različitim grafemima su sljedeći: tursko ç i hrvatsko č (alveolarno-palatalna bezvučna afrikata /tʃ/) te njihovi zvučni parnjaci tursko c i hrvatsko dž (/dʒ/), tursko ş i hrvatsko š (palatalni bezvučni frikativ /ʃ/) te njihovi zvučni parnjaci tursko j i hrvatsko ž (/ʒ/), i tursko y i hrvatsko j (palatalni poluvokal).

¹⁶ Vidi John A. Goldsmith, “An Overview of Autosegmental Phonology”, *Linguistic Analysis*, 2/1, 1976., 23–68; Zrinka Babić, “Slogovna struktura hrvatskog književnog jezika”, *Jezik*, 36/3, 1989., 65–71; Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 107–108.

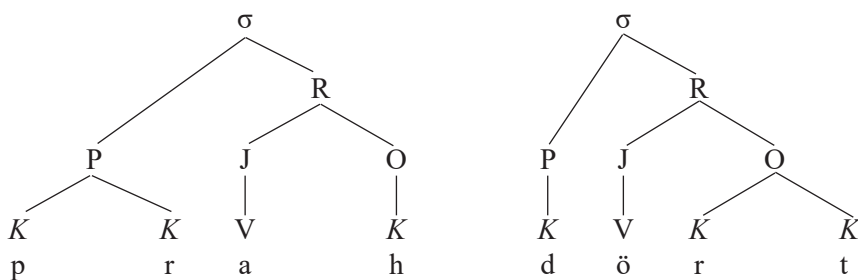
odstup, te R za rimu.¹⁷ U slučaju da se neki dijelovi slogovne strukture sastoje od više glasovnih odsječaka, za njih se kaže da se granaju, te se svaki od odsječaka, uz svoj slovni simbol, obilježava i brojkom, koja je tim viša što je odsječak udaljeniji od jezgre. Primjerice, slogovni obrasci za hrvatsku riječ *prah* i tursku riječ *dört* izgledat će ovako:

Prikaz 1. Primjeri struktura slogovnih obrazaca

Takvi će nam slogovni obrasci dijelom poslužiti u analitičkom dijelu rada, no koristit će se u nešto izmijenjenom obliku: kako su u fokusu analize konsonantske skupine, u najdonjem će se dijelu obrasca umjesto simbola O, P i J koristiti simboli K za konsonant i V za vokal. Na primjer, za gore navedenu hrvatsku i tursku riječ obrasci kakvi će se koristiti izgledaju ovako:

Prikaz 2. Slogovni obrasci za prikaz konsonantskih skupina

Analizom će se nastojati kontrastirati hrvatski i turski prototipni, tipičniji, manje tipični i rubniji slogovni obrasci u domaćim riječima, a zatim i obrasci prošireni uključivanjem riječi stranoga porijekla. Dakle, slogovni će se obrazac sagledavati iz perspektive teorije prototipa kao

¹⁷ Vidi npr. Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 106.

teorije o kategorizaciji,¹⁸ prema kojoj su kategorije ustrojene na način da je prototip njihovo žarište, odnosno središnji, reprezentativni ili “najbolji” član kategorije, dok su ostali članovi s njime povezani po načelu stupnjevitosti, što znači da mogu biti više ili manje reprezentativni, tj. tipičniji, manje tipični i rubni.

Za prototipne se slogovne obrasce nekog jezika kaže da opisuju osnovne i najučestalije slogove tog jezika, odnosno prikazuju svojstva prototipne slogovne strukture riječi domaćeg porijekla. Iako se strukture prototipnih slogova u različitim jezicima mogu razlikovati, međujezičnim su istraživanjima¹⁹ utvrđene neke pravilnosti ili univerzalnosti te učestalost u pojavljivanju nekih tipova slogova na temelju kojih se mogu odrediti obilježja prototipnog sloga međujezično. Primjerice otvoreni se slog (KV) može smatrati međujezično prototipnim jer je pronađen u svim istraženim jezicima svijeta. Također je međujezično utvrđena svojevrsna asimetričnost pristupa i odstupa koja se, između ostaloga, očituje i u tome da je učestalost pojavljivanja konsonantskih skupina, kao i raznovrsnost konsonanata koji se u njima mogu kombinirati, veća u pristupu nego u odstupu.²⁰ Usporedbe radi, 14 % istraženih jezika svijeta dopušta tri konsonanta u pristupu sloga, dok samo 9 % njih dopušta dva konsonanta u odstupu.²¹

Za međujezično prototipni slog može se reći da ima sljedeća obilježja, koja su hijerarhijski poredana i predstavljaju univerzalna načela, a u rubnijim (netipičnim) tipovima slogova neka od njih izostaju:²²

1. Jezgru čini vokal.
2. Rima se ne grana.
3. Slog ima pristup.

¹⁸ Eleanor Rosch, Carolyn B. Mervis, “Family Resemblances: Studies in the Internal Structure of Categories”, *Cognitive Psychology*, 7/4, 1975., 573–605; John R. Taylor, *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*, Clarendon Press, Oxford, 1995.

¹⁹ Joseph H. Greenberg, “Some Generalizations Concerning Initial and Final Consonant Clusters”, u: *Universals of Human Language. Vol. 2: Phonology*, Joseph H. Greenberg, Charles A. Ferguson, Edith A. Moravcsik, Stanford University Press, Stanford, 1978., 243–279; Juliette Blevins, “The Syllable in Phonological Theory”, u: *The Handbook of Phonological Theory*, John A. Goldsmith, Basil Blackwell, London, 1995., 206–244.

²⁰ Vidi Shelece Easterday, *Highly Complex syllable structure: A typological and diachronic study*, Language Science Press, Berlin, 2019., 4–13.

²¹ Vidi u Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 129–130.

²² Navedena hijerarhija preuzeta je iz Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 129.

4. Pristup se ne grana.
5. Odstup se ne grana.
6. Jezgra se ne grana.
7. Ako se jezgra grana, ima jednake članove.
8. Svako slogovno mjesto zauzima samo jedan član.

Vodeći se tim načelima, prethodno navedenim spoznajama te podacima iz relevantne literature o strukturi sloga u hrvatskom i turskom jeziku, u poglavlju koje slijedi nastojat će se odrediti i prikazati prototipni, tipičniji i rubniji slogovni obrasci hrvatskog i turskog jezika u riječima domaćeg porijekla, a u poglavlju nakon toga prikazat će se kako se obrasci u dvama jezicima dodatno proširuju uključivanjem riječi stranoga porijekla. Ti će slogovni obrasci poslužiti za jasniji prikaz načina na koje se u dvama jezicima kombiniraju konsonanti.

SLOGOVNI OBRASCI I KONSONANTSKE SKUPINE U RIJEČIMA DOMAĆEG PORIJEKLA

Prototipne hrvatske slogove Jelaska²³ opisuje na razini jednosložnih riječi, a kao primjere navodi riječi *dar*, *sluh*, *kraj* i *duh*, kojima ilustrira kako se u pristupu prototipnog hrvatskog sloga mogu naći do dva konsonanta, a u odstupu samo jedan. Autorica naglašava da se u odstupu prototipnog sloga skupine konsonanata ne mogu pojaviti, izuzev četiri kombinacije: *st*, *št*, *zd* i *žd* (kao primjer navodi riječi *hrast*, *most*, *mošt*, *grozd* i *dažd*). Međutim, pretragom hrvatskoga digitalnog korpusa²⁴ utvrdili smo da u hrvatskom jeziku postoji samo nekolicina riječi koje završavaju skupinama *št*, *zd* i *žd* (one koje završavaju na *st* su pak mnogo brojnije), a ako se te skupine pojavljuju unutar riječi, slogovi se rastavljaju na način da one pripadnu pristupu sloga (npr. *po-što-va-nje*, *po-zdra-vi-ti* i sl.). Stoga smatramo kako se nedvojbeno može reći da se konsonantske skupine u odstupu prototipnog hrvatskog sloga ne pojavljuju. Nadalje, Škarić²⁵ navodi da je u hrvatskome – uključujući i domaće riječi i one stranoga porijekla – samo oko 15% slogova zatvorenih te da je najzastupljeniji slog strukture KV (60%). Po zastupljenosti ga slijede slogovi strukture KKV (15,3%), V (9,6%) i KVK (9,3%), dok je

²³ Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 111.

²⁴ The Croatian Web Corpus (hrWaC 2.2 ReLDI).

²⁵ I. Škarić, "Fonetika", 329.

slog KVKV tek na petome mjestu (3%). Šesti po zastupljenosti je slog strukture VK (1,7%), a svi ostali tipovi imaju zastupljenost manju od 1% (uključujući i riječi stranoga porijekla). Uzimajući u obzir sve navedeno, zaključujemo da je struktura prototipnog hrvatskog sloga KV. Uključivanjem podataka o postotku zastupljenosti ostalih tipova slogova, strukturu tipičnijih hrvatskih slogova označujemo kao (K)KV(K), pri čemu zagrada naznačujemo manju zastupljenost, odnosno manju tipičnost. Time se simbolički ilustrira stupnjevitost tipičnosti unutar kategorije sloga.

Za turski jezik nismo pronašli podatke o zastupljenosti različitih vrsta struktura sloga, no u četiri rada naišli smo na sljedeće navode vezane za – kako ih autori nazivaju – “kanoničke” tipove slogova u turskome jeziku: Topbaş²⁶ i Kornfilt²⁷ kao kanonički tip turskoga sloga navode tip KV, a van der Hulst i van de Weijer²⁸ te Canalis et al.,²⁹ nešto nepreciznije, navode da je to (K)V(K). Vodeći se navedenim podacima, ali i obilježjima međujezično prototipnih slogova opisanih ranije, zaključujemo da prototipni turski slog ima, jednako kao i hrvatski, strukturu KV, dok se struktura tipičnijih slogova razlikuje od one tipičnijih slogova u hrvatskome i nešto je jednostavnija, a može se opisati kao KV(K).

Slijedom svega navedenoga, prototipni i tipičniji slogovni obrasci riječi domaćeg porijekla u hrvatskom i turskom jeziku mogu se prikazati na sljedeći način (u obrascima su riječi koje oprimjeruju različite vrste slogova poredane na način da se stupanj tipičnosti smanjuje odozgo prema dolje):

²⁶ Seyhun Topbaş, “Turkish Speech Acquisition”, u: *The International Guide to Speech Acquisition*, Sharynne McLeod, Thomson Delmar Learning, New York, 2007., 568.

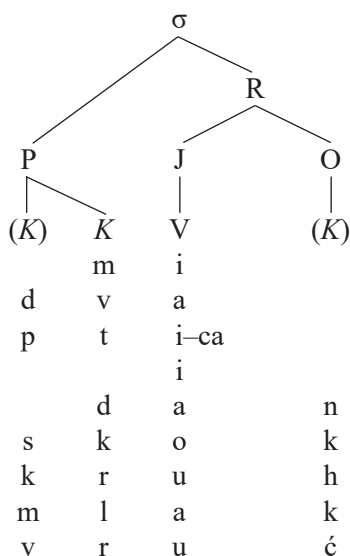
²⁷ Jaklin Kornfilt, *Turkish*, Routledge, London / New York, 2005., 497.

²⁸ Harry van der Hulst, Jeroen van de Weijer, “Topics in Turkish Phonology”, u: *Turkish Linguistics Today*, Hendrik Boeschoten, Ludo Verhoeven, Brill, Leiden, 1991., 13.

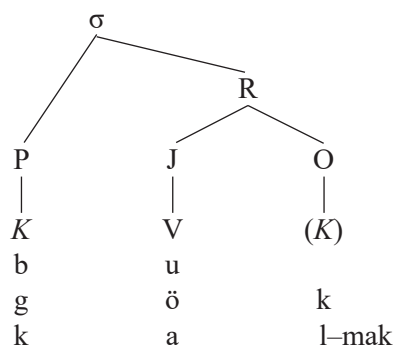
²⁹ Stefano Canalis, Semra Özdemir, Utku Türk, Ümit Can Tunçer, “The Phonological Nature of the Turkish Front Glide”, u: *Selected Essays on Turkish Linguistics: The Anadolu Meeting, Proceedings of the 20th International Conference on Turkish Linguistics*, Fatma Hülya Özcan Önder, Tuncay Karalık, Bayram Çibik, İlknur Civan Biçer, Samet Deniz, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2024., 67.

Prikaz 3. Prototipni i tipičniji slogovni obrasci hrvatskih i turskih riječi
domaćeg porijekla

hrvatski:

turski:

Obrasci pokazuju da se u hrvatskim riječima domaćeg porijekla u pristupu tipičnijih slogova mogu naći jedan ili dva konsonanta, a u odstupu jedan. U dvočlanom pristupu, ako je prvi član opstruent, načelno može uslijediti bilo koji konsonant,³⁰ a ako je zvonki labijal, slijedi bilo koji sonant.³¹ U turskome se, pak, i u pristupu i u odstupu tipičnijih slogova može naći samo jedan konsonant.

U oba se jezika u riječima domaćeg porijekla ostvaruju i slogovi složenije strukture koje ćemo prikazati obrascima za rubnije slogove.³² Što se tiče konsonantskih sljedova koji se pojavljuju u riječima u donjim obrascima, strukture rubnijih hrvatskih slogova možemo opisati kao $(K)KKKV$, $KKVK(K)$ i $(K)KVKK$, a strukturu rubnijih turskih slogova kao $(K)VKK$, iz čega je razvidno da se u riječima domaćeg porijekla mnogo složeniji konsonantski sljedovi pojavljuju u hrvatskome jeziku:

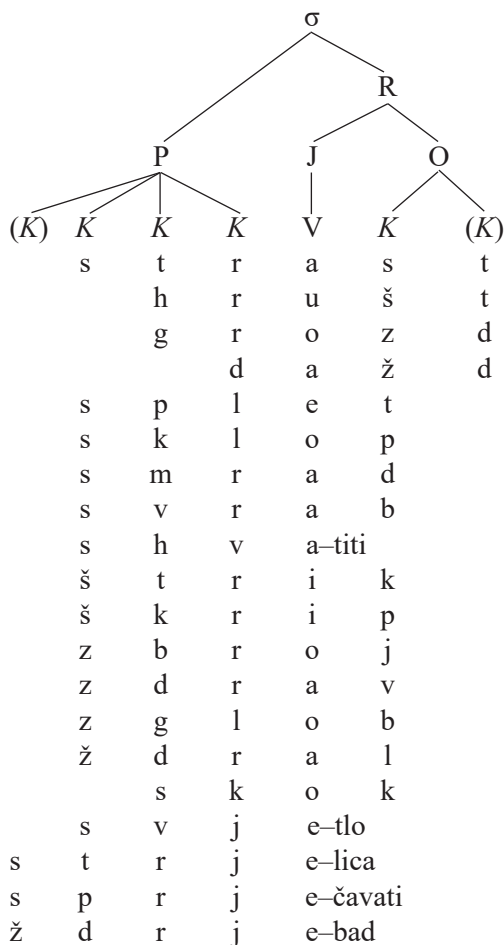
³⁰ Postoje, dakako, određena ograničenja kao npr. ograničenje po zvučnosti (npr. *zbi-
jen* vs. *spas*).

³¹ Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 149.

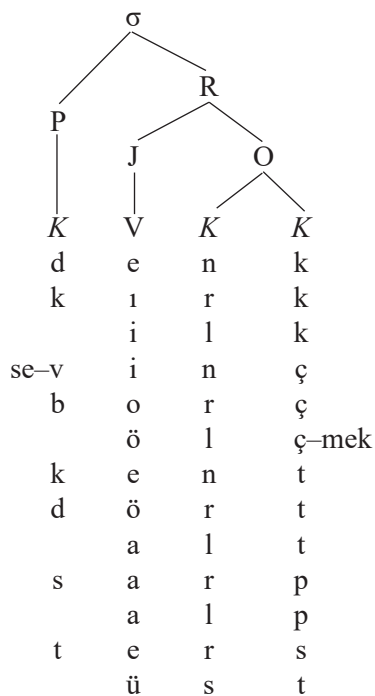
³² U Prikazu 4 primjeri riječi za hrvatski jezik preuzeti su najvećim dijelom iz Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 116.

Prikaz 4. Rubniji slogovni obrasci hrvatskih i turskih riječi domaćeg porijekla

hrvatski:

turski:

Turk³³ navodi da se prema broju prednukleusnih i zanukleusnih fone-
ma u jezicima teorijski može ostvariti šesnaest tipova sloga. Da bismo
prikazali koji se od njih ostvaruju u riječima domaćeg porijekla u hrvat-
skom i turskom jeziku, ovdje ćemo se poslužiti sličnim prikazom koji
donosi ta autorica i u kojemu brojke označuju broj prednukleusnih i za-
nukleusnih glasova, tj. suglasnika, a slovo V jezgru ili nukleus, odno-
sno samoglasnik. Mi ćemo brojke u našem prikazu (dolje), osim za broj
suglasnika, koristiti i za broj konsonanata u pristupu i u odstopu sloga.
Također, umjesto prikaza od šesnaest tipova sloga koristit ćemo prikaz

³³ M. Turk, *Fonologija*, 35.

U prikazima 4 i 5 uočava se da se strukture hrvatskih i turskih slogova u riječima domaćeg porijekla uvelike razlikuju u pojavi konsonantskih skupina kako u pristupu tako i u odstupu. Prikaz 5 pokazuje da se u hrvatskome ostvaruje dvanaest tipova sloga, a u turskome šest, dakle upola manje. Razlog većem broju tipova u hrvatskome upravo je veći

broj ostvarenih kombinacija konsonanata: dok se u pristupu turskih slogova ne mogu naći konsonantske skupine, u hrvatskome se u pristupu pojavljuje čak do četiri konsonanta. U odstupu, pak, u turskim slogovima pojavljuju se dvočlane konsonantske skupine, jednako kao i u hrvatskome, ali je vrsta konsonanata koji se kombiniraju u odstupu jednog i drugog jezika znatno različita, što se vidi iz Prikaza 4. Naime, u turskom su odstupu, unatoč određenim ograničenjima, moguće mnogo raznolikije kombinacije konsonanata negoli u hrvatskome.

Promotrimo najprije pristup sloga u obama jezicima. Iako se u hrvatskome ostvaruje višečlani pristup sloga, odabir konsonanata i njihov redoslijed podliježu strogim pravilima, osobito u tročlanim i četveročlanim pristupima. Iz danih se primjera vidi da se u tročlanom pristupu sloga na prvome mjestu može naći samo jedan od ova četiri sibilanta: *s*, *š*, *z*, *ž*. Ukoliko je to *s*, iza njega može doći jedan od bezvučnih opstruenata okluziva (*p*, *t*, *k*), te nosni dvousnjeni sonant *m*, usnjeni trajni sonant *v* i trajni opstruent *h*. Ako se na prvom mjestu u pristupu nalazi *š*, iza njega mogu slijediti samo bezvučni opstruenti okluzivi *t* i *k*. Iza *z* mogu uslijediti jedino zvučni opstruenti okluzivi (*b*, *d*, *g*), a iza *ž* samo zvučni opstruent okluziv *d*. Dakle, moguće kombinacije konsonanata na prva dva mjesta u tročlanom pristupu hrvatskog sloga u izvorno hrvatskim riječima jesu sljedeće: *sp*, *st*, *sk*, *sm*, *sv*, *sh*, *šk*, *št*, *zb*, *zd*, *zg* i *žd*. Na trećem se mjestu u tročlanom pristupu mogu naći jedino likvidi *l* i *r*, te poluvokal *j*. Četveročlani je pristup po odabiru i raspodjeli konsonanata još ograničeniji: na prvome je mjestu uvijek jedan od sibilanata *s*, *š*, *z*, *ž*, na drugome bilo koji opstruent (uz poštivanje ograničenja po zvučnosti) ili usnjeni sonanti *m* ili *v*, na trećemu likvid *r*, a na četvrtome isključivo poluvokal *j* (npr. *ždrjebad*).³⁴

U odstupu hrvatskog i turskog sloga skupine konsonanata moguće je kontrastirati na dva načina: (1) prema odabiru konsonanata i (2) prema njihovoj sonornosti. Prema odabiru se na prvome mjestu odstupa hrvatskog sloga pojavljuje samo jedan od četiri sibilanta: *s* i *š* te njihovi zvučni parnjaci *z* i *ž*. Na drugom se mjestu u odstupu susreće jedino okluziv *t* i njegov zvučni parnjak *d*. Prvi i drugi odsječak odstupa kombiniraju se prema kriteriju zvučnosti pa se u odstupu sloga izvorno hrvatske riječi mogu pojaviti ukupno četiri kombinacije: *st*, *št*, *zd* i *žd*. U turskome se ostvaruje veći broj kombinacija, ali je i on strogo ograničen, jednako kao i raspodjela konsonanata. Tako su na prvom mjestu u odstupu isključivo alveolarni sonanti *l* i *r* ili dentalni sonant *n*, a na drugome bezvučni

³⁴ Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 149–150.

opstruenti *p*, *t*, *k*, *ç* i *s*, od kojih se samo *t*, *k* i *ç* mogu kombinirati sa sva tri navedena sonanta, dok *p* dolazi u kombinaciji s *r* i *l*, a *s* samo s *r*. Osim navedenih kombinacija, u manjem je broju slučajeva moguća i kombinacija bezvučnog sibilanta *s* na prvome i bezvučnog okluziva *t* na drugome mjestu (npr. *üst*). Tako se u turskome u odstupu sloga, izuzmu li se onomatopejski izrazi,³⁵ pojavljuju sljedeće kombinacije: *nk*, *rk*, *lk*, *nç*, *rç*, *lç*, *nt*, *rt*, *lt*, *rp*, *lp*, *rs* i *st*.³⁶ Usporedimo li ih po sonornosti s hrvatskima, možemo vidjeti da je u turskome konsonant na prvome mjestu u odstupu uvijek za stupanj ili dva sonorniji od konsonanta na drugom mjestu odступа (izuzev u slučaju rijetko zastupljene kombinacije *st*), dok je u hrvatskome stupanj sonornosti oba konsonanta u odstupu isti (ako se slijedi petostupanjna ljestvica).

Prikaz 6. Razlike u stupnju sonornosti glasova u odstupu hrvatskoga i turskoga sloga

hrvatski:					turski:								
(K)	K	V	K	K	K	V	K	K	(K)	V	K	K	
	r	a	s	t		d	e	n	k	k	ı	r	k
	m	o	š	t		k	e	n	t		ö	l	ç–mek
g	r	o	z	d	se–v	i	n	ç			i	l	k
	d	a	ž	d						b	o	r	ç
										s	a	r	p
										t	e	r	s
stupanj													
sonornosti:			1	1			2	1			3	1	

Tu bismo razliku mogli sažeti dvjema formulama u kojima je simbolom K_{sn} označen sonorni konsonant, a simbolom K_s šumni konsonant, odnosno sibilant. Formula za slog s dvočlanim odstupom za hrvatski jezik bila bi $-V-K_s-K_{sn}$, a za turski $-V-K_{sn}-K_s$. Turski jezik nema višočlani pristup pa između dvaju jezika nije moguće usporediti sonornost konsonanata u nizu u pristupu, no za hrvatski se jezik može reći da je,

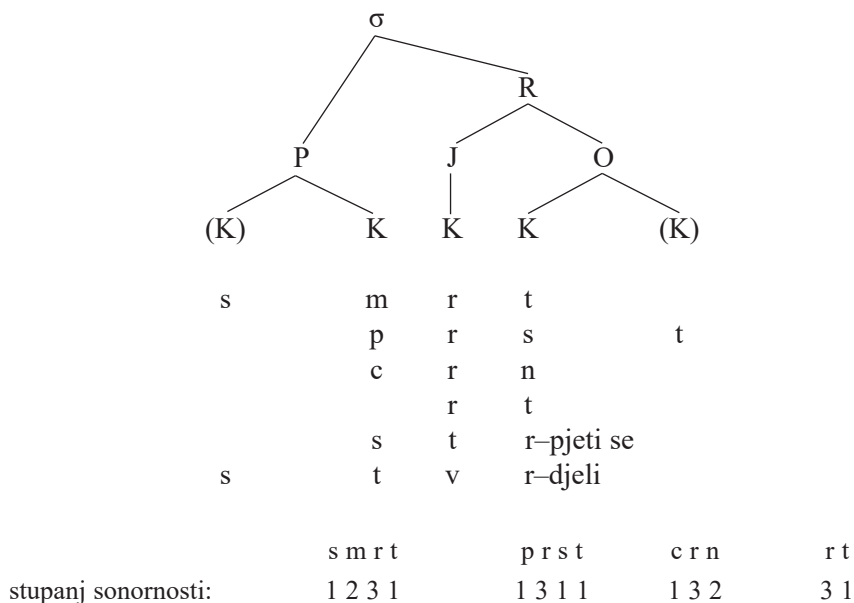
³⁵ Vidi Muharrem Ergin, *Üniversiteler için Türk dili*, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul, 2007., 129.

³⁶ Vidi npr. Muharrem Ergin, *Türk dil bilgisi*, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul, 2011., 67–68; E. Čaušević, *Gramatika*, 35–36.

iako rjeđe, i u pristupu moguć početni slijed dvaju konsonanata istog stupnja sonornosti (npr. *stup*, *ptica*, *zglob* i sl.).

U dosad razmotrenim slogovima jezgru su činili vokali koji su i univerzalno prototipni samoglasnici. Međutim, u hrvatskome, za razliku od turskoga, u riječima domaćeg porijekla jezgru sloga može činiti i konsonant *r*. U odsustvu vokala taj je sonant najsonorniji glas u slogu te preuzima samoglasničku ulogu, u kojoj se naziva samoglasničkim ili slogotvornim *r*. Slogovi sa slogotvornim *r* kao jezgrom smatraju se rubnijim hrvatskim slogovima. Kao što se vidi iz primjera riječi u Prikazu 7, slogotvorno *r* može se kao jezgra nalaziti na različitim pozicijama u konsonantskome slijedu, a mogu mu prethoditi čak tri suglasnička konsonanta.

Prikaz 7. Slogotvorno *r* u hrvatskim riječima domaćeg porijekla

Slogotvorno *r* u riječima hrvatskoga porijekla omogućuje slijed i do pet ili šest konsonanata (kao npr. u *smrvljen*, *stvrđjeli*),³⁷ čega u turskome nema ni u riječima stranoga porijekla.³⁸

Slogotvornost hrvatskoga *r* s jedne, i neslogotvornost turskoga *r* s druge strane mogle bi se dovesti u vezu s eventualnim razlikama u

³⁷ Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 159.

³⁸ Vidi sljedeće poglavlje.

njihovom oblikovanju i akustičkim svojstvima. Naime, prema nekim autorima³⁹ slogotvornu ulogu hrvatskome samoglasničkome *r* omogućuje treperenje prilikom oblikovanja, čime se uspijeva održati njegova napetost i jačina glasa te osigurati najveća čujnost u okolini drugih, manje čujnih konsonanata. Turski *r* je, pak, dotačnik te se odlikuje samo jednim treptajem pri oblikovanju i manjom napetošću od vibranta *r*, što mu ne omogućuje trajanje jer nakon jednog treptaja glas poprima svojstvo šumnosti i gubi na sonornosti. S druge strane, Škarić⁴⁰ ističe da se u hrvatskome samoglasnik *r* ostvaruje rjeđe s dva do tri treptaja, a češće kao /ər/,⁴¹ te da se i sonorni suglasnik *r* i vibrantni samoglasnik *r* najčešće u hrvatskom ostvaruju samo jednim prekidom. Uzme li se u obzir navedeno, razlika u načinu oblikovanja hrvatskoga i turskoga *r* i nije toliko velika, no je li presudna za (ne)slogotvornu ulogu tih glasova u hrvatskome i turskome pitanje je koje bi trebalo dodatno istražiti. Postoji i mogućnost da se neslogotvornost turskoga *r* samo uklapa u opći eufonični karakter turskoga jezika koji se opire konsonantskim skupinama.

Iz dosadašnje analize moguće je utvrditi nekoliko glavnih razlika po pitanju konsonantskih skupina unutar hrvatskog i turskog sloga u riječima domaćeg porijekla, a te su razlike prikazane u Tablici 2.

Tablica 2. Razlike između hrvatskog i turskog sloga u riječima domaćeg porijekla s obzirom na konsonantske skupine

		<i>hrvatski</i>	<i>turski</i>
<i>opća svojstva</i>	tolerancija na konsonantske skupine	visoka	niska
	slijed konsonanata istog stupnja sonornosti	da	ne
<i>prototipni slog</i>	pojava konsonantskih skupina	ne	ne
	struktura	KV	KV

³⁹ I. Škarić, "Fonetika", 192; Juraj Bakran, *Model vremenske organizacije hrvatskoga standardnog govora*, doktorski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1984., 89–91; Vesna Zečević, "Fonetika i fonologija", u: *Hrvatska gramatika*, Eugenija Barić i sur., Školska knjiga, Zagreb, 2003., 49; Ž. Muljačić, *Opća fonologija*, 123.

⁴⁰ I. Škarić, "Fonetika", 144.

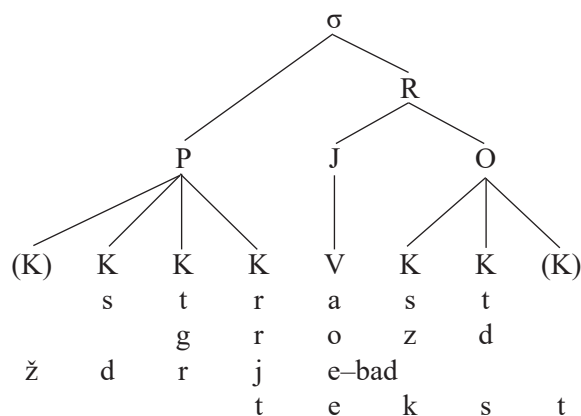
⁴¹ O glasu ə i slogotvornim konsonantima bit će više riječi u idućem poglavlju.

		<i>hrvatski</i>	<i>turski</i>
<i>tipičniji slogovi</i>	pojava konsonantskih skupina	da, u pristupu (do 2 konsonanta)	ne
	struktura	(K)KV(K)	KV(K)
<i>rubniji slogovi</i>	pristup sloga	do 4 konsonanta	nema konsonantskih skupina
	odstup sloga	ograničeno dvočlani: <i>s/š+t</i> <i>z/ž+d</i>	dvočlani: <i>n/l/r + p/t/k/ç/s</i>
	slogotvorni konsonanti	da (<i>r</i>), što omogućuje pojavu do šest konsonanata u slijedu	ne
	struktura	(K)KKKV KKVK(K) (K)KVKK (K)KK(K) – sa slogotvornim <i>r</i>	(K)VKK

SLOGOVNI OBRASCI I KONSONANTSKE SKUPINE S UKLJUČENIM RIJEČIMA STRANOG PORIJEKLA

Skupine konsonanata u kojima izbor ili redosljed elemenata odudara-ju od opisanih u prethodnom poglavlju mogu poslužiti kao kriterij za prepoznavanje stranih riječi. Tako će, primjerice, u hrvatskome riječ sa strukturom sloga koji u odstupu ima dva ili tri konsonanta biti prepoznata kao strana riječ jer hrvatski slog nema konsonantskih skupina u odstupu (izuzev *s/š+t* i *z/ž+d* u rubnijim tipovima). Dakle, riječi koje u odstupu imaju dvočlane konsonantske skupine drugačije od opisanih *st*, *št*, *zd*, *žd*, kao što su *keks*, *lift*, *kiosk*, *kamp*, *dirigent*, *park*, *konflikt*, *princ*, *njtn*, *bicikl*, bit će prepoznate kao riječi stranoga porijekla, jednako kao i sve one s tročlanim odstupom, poput *larinks*, *tekst*, *punkt*, *ekscerpt*, *ansambl*. U odnosu na slogove riječi domaćeg porijekla, u hrvatskome se uključivanjem riječi stranoga porijekla ne mijenja bitno mogući broj konsonanata u slijedu unutar padina sloga: jedino se u odstupu taj broj povećava za jedno mjesto. Dakle, u hrvatskome se – kada se uključe riječi i domaćeg i stranog porijekla – i u pristupu i u odstupu sloga može naći povećati broj konsonanata: u pristupu do četiri, a u odstupu do tri, što je ilustrirano u Prikazu 8.

Prikaz 8. Hrvatski slogovni obrazac s uključenim riječima
domaćeg i stranog porijekla

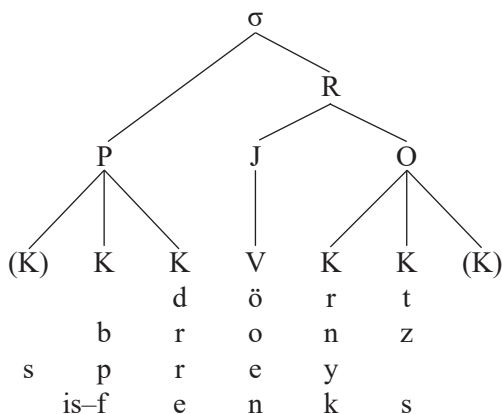
U turskome se, pak, riječi stranoga porijekla prepoznaju i po višečlanom pristupu (npr. *trafik, kredi, bravo, blok, grev, tren, spor, stüdyo, klinik*) i po višečlanom odstupu čiji sastav odudara od već opisanih skupina *nk, rk, lk, nç, rç, lç, nt, rt, lt, rp, lp, rs* i *st* (npr. *frekans, bronz, branş, nüans, spazm, aşk, zevk, taht, gasp, mest*), a posebice po tročlanom pristupu ili odstupu, koji su u turskome vrlo rijetki (npr. *strateji, sprej, kontrbas, isfenks, tekst*).

Iako je u turskome mnogo posuđenica iz europskih jezika, zbog povijesnih, civilizacijskih i kulturnih veza i tekovina mnogo je više onih arapskog i perzijskog porijekla. Velik se dio njih više ni ne osjeća stranim zbog njihove duge prisutnosti i duboke ukorijenjenosti u jeziku, no moguće je da tome pridonosi i činjenica što u riječima preuzetima iz arapskog i perzijskog jezika ne postoje inicijalne konsonantske skupine,⁴² što je svojstveno i riječima turskog porijekla. Stoga se u turskome riječi s konsonantskim skupinama u inicijalnoj poziciji mogu prepoznati kao riječi preuzete iz europskih jezika.

Kada se uključe riječi stranoga porijekla, u turskom se jeziku moguć broj konsonanata u slijedu unutar padina sloga bitno mijenja u odnosu na slogove riječi domaćeg porijekla: pristup se proširuje za dva, a odstup za jedno mjesto, što znači da se i u pristupu i u odstupu sloga može naći do tri konsonanta u slijedu:

⁴² E. Čaušević, *Gramatika*, 36.

Prikaz 9. Turski slogovni obrazac s uključenim riječima
domaćeg i stranog porijekla

Iako se u turskome konsonantske skupine u riječima stranoga porijekla toleriraju, u određenom se broju slučajeva one razbijaju predmetanjem ili umetanjem visokih vokala,⁴³ uglavnom u skladu s načelom vokalne harmonije.⁴⁴

Prikaz 10. Razbijanje konsonantskih skupina u riječima stranoga porijekla

<i>is</i> -tasyon (< station)	<i>va</i> -kır (< wāḳf)
<i>Üs</i> -küp (< Skopje)	<i>e</i> -mır (< 'amr)
<i>is</i> -kelet (< squelette)	<i>şe</i> -hır (< şahr)
<i>ıs</i> -patula (< spatule)	<i>hü</i> -zün (< ḥuzn)
<i>İz</i> -mır (< Smyrna)	<i>ha</i> -pıs (< ḥabs)

U lijevom su stupcu Prikaza 10 riječi europskoga porijekla i moguće je opaziti da se nekadašnja (a sada razbijena) inicijalna konsonantska skupina sastojala od sibilanta *s* iza kojega obično slijede bezvučni okluzivi *t*, *k* ili *p* (rijetko *l*, *m*, *f* i *v*, npr. *isfenks*, *İsveç*, *İzmir*). Takve su se konsonantske skupine u turskome razbile predmetanjem takozvanih

⁴³ Vidi npr. Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011., 54–55; M. Ergin, *Türk*, 67.

⁴⁴ Načelo vokalne harmonije odražava se u strogoj i usklađenoj raspodjeli vokala u riječima, kako u korijenu ili osnovi riječi, tako i u tvorbenim i flektivnim sufiksima. Načelo ima dva aspekta: (1) palato-velarni i (2) labijalni (za više vidi npr. E. Čaušević, *Gramatika*, 28–33).

protetičkih vokala “klase *i*” (visoki vokali),⁴⁵ a pretpostavlja se da su takva fonološka rješenja nastala pod utjecajem arapskih masdara ili glagolskih imenica koje započinju skupinom *isti*– (npr. *istisna*, *istihbar*, *istismar*, *istifa*). Naime, u turskome su se masdari udomačili mnogo ranije nego riječi europskog porijekla i mnogo se koriste te su “navikle uho na takav izgovor”.⁴⁶

U desnom stupcu Prikaza 10 nalaze se riječi arapskog i perzijskog porijekla čije su se konsonantske skupine koje se u turskome nisu mogle tolerirati također razbile visokim vokalima. Usporede li se te riječi s onima u kojima se konsonantske skupine u odstupu toleriraju, a koje su također preuzete iz arapskog i perzijskog jezika (poput već ranije navedenih *mest*, *aşk*, *zevk*, *taht*, *gasp*), može se ustanoviti po kojem su se kriteriju jedne skupine tolerirale, a druge ne. No da bi se ukazalo na taj kriterij, potrebno je uvesti alternativnu ljestvicu sonornosti od šest stupnjeva u kojoj su opstruenti razdvojeni na okluzive i afrikate s jedne, te frikative s druge strane:

Tablica 3. Šestostupanjska ljestvica sonornosti za turski jezik

stupanj sonornosti		
1	okluzivi i afrikate	p t k ç ğ b d g c
2	frikativi	s ş f h z j
3	nosni i usneni sonanti	m n v
4	likvidi	l r
5	poluvokal	y
6	vokali	i ü e ö a o ı u

Uz pomoć te alternativne ljestvice može se uočiti da su se preuzimanjem u turski jezik razbijale skupine u kojima se sonorniji konsonant našao iza manje sonornoga, čime se krši opći princip sonornosti (poput *vakıf*, *emir*, *şehir*, *hapis*, *hüzün*). S druge strane, tolerirale su se one skupine u kojima slijed konsonanata ne krši taj princip (poput *mest*, *aşk*, *zevk*, *taht*, *gasp*).

Pojava razbijanja konsonantskih skupina visokim vokalom nekada je zahvaćala inicijalne (rjeđe i finalne) konsonantske skupine i u riječima

⁴⁵ H. van der Hulst, J. van de Weijer, “Topics”, 14.

⁴⁶ Jean Deny, *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları: Türkiye Türkçesi* (u prijevodu Oytuna Şahina), Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000., 93. (Prijevod navoda s turskoga na hrvatski je autoričin.)

europskog porijekla, te je norma donedavno tolerirala dublete poput *tren* i *tiren*, *spor* i *sipor*, *grup* i *gurup*, *fren* i *firen*, *film* i *filim*,⁴⁷ no današnji pravopisi propisuju oblike bez interkalarnih vokala.⁴⁸ Ipak, zbog nesvi-knutosti artikulacijskog aparata turskih govornika na konsonantske sku-pine, pri izgovoru se takvih riječi (prema nekim autorima naročito kod prosječno ili manje obrazovanih govornika⁴⁹) čuje više ili manje osla-bljeni interkalar klase *i*.⁵⁰

Kao bitna razlika između hrvatskog i turskog jezika po pitanju konso-nantskih skupina u riječima stranoga porijekla može se istaknuti i ta da u hrvatskome sonanti *l*, *n* i *lj* (vrlo rijetko i *m*) mogu u određenim sluča-jevima imati slogotvornu ulogu.⁵¹ Ta se pojava ostvaruje u riječima koje sadrže hrvatskome slogu nesvojtvene konsonantske skupine u kojima navedeni sonanti imaju najveći stupanj sonornosti u odnosu na okolne glasove, na temelju čega i dobivaju slogotvornu ulogu. Primjeri za to su u Prikazu 11, gdje je navedeno nekoliko takvih riječi, ispod kojih je brojem označen stupanj sonornosti svakoga glasa prema petostupanjskoj ljestvici.⁵²

Prikaz 11. Stupnjevi sonornosti glasova u riječima hrvatskoga jezika u kojima konsonanti *l*, *n* i *lj* imaju slogotvornu ulogu

b i c i k l	n j u t n	K r e m lj
1 5 1 5 1 3	2 5 1 2	1 3 5 2 3

U turskome jeziku u domaćim riječima slogotvornih konsonanata nema. Međutim, s riječima stranog porijekla slučaj je, čini se, nešto slo-ženiji, na što upućuju riječi poput *kontrbas* i *psikiyatr* ili riječ koja za-vršava na *-zm*, kao što su *spazm*, *dadaizm*, *faşizm*, *hümanizm*. Ako se

⁴⁷ J. Deny, *Türk Dili*, 90–92.

⁴⁸ *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2023., 25.

⁴⁹ Güney Gönenç, “Unique Decipherability of Codes With Constraints With Application to Syllabification of Turkish Words”, u: *COLING 1973: Computational and Mathematical Linguistics: Proceedings of the 5th Conference on Computational Linguistics - Volume 1*, Antonio Zampolli, Nicoletta Calzolari, Association for Computational Linguistics, 1973., 189.

⁵⁰ Vidi J. Kornfilt, *Turkish*, 493.

⁵¹ Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 186. Od navedenih je sonanata pojava *l* kao samo-glasnika najčešća (*spektakl*, *debakl*, *monokl*, *džentlmen*, *titl*, *triangl*, *singl*), dok je učestalost *n* i *lj* mnogo rjeđa.

⁵² Za obilježja sonornosti glasova istih riječi prema jedanaestostupanjskoj ljestvici vidi Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 135.

slijedi opći princip sonornosti, sonanti *r* i *m* u navedenim bi riječima trebali biti slogotvorni kao najsonorniji glasovi u okruženju te se po svojoj ulozi i poziciji ne bi trebali razlikovati u odnosu na slogotvorne *l*, *n* i *lj* u hrvatskom jeziku:

Prikaz 12. Stupnjevi sonornosti glasova u riječima turskoga jezika u kojima sonanti *r* i *m* mogu imati slogotvornu ulogu

k o n t r b a s	p s i k i y a t r	f a ş i z m
1 5 2 1 3 1 5 1	1 1 5 1 5 4 5 1 3	1 5 1 5 1 2

Takve se riječi u pisanom obliku pojavljuju bez interkalarnog vokala (između *t* i *r* u prva dva, i *z* i *m* u trećem slučaju), ali se on u izgovoru ipak oslabljeno čuje (*kont^rrbas*, *psikiya^tr*, *faşiz^m*). Postavlja se pitanje na koji bi se način te riječi pravilno rastavile na slogove.⁵³ Ako bi se slijedio opći princip sonornosti, *kontrbas* i *faşizm* bi trebale biti trosložne (*kon–tr–bas*, *fa–şı–zm*), a *psikiyatr* četverosložna (*psi–ki–ya–tr*), pri čemu bi glasovi *r* i *m* u njima bili slogotvorni. Međutim, pretraživanjem dostupne literature nismo naišli na pravila o slogovanju sličnih posuđenica u turskom jeziku te ne možemo pouzdano tvrditi da bi takav način slogovanja bio valjan. Jedini podatak vezan uz to pitanje pronašli smo u radu autora Gönença,⁵⁴ koji navodeći dvanaest mogućih tipova sloga u turskom jeziku navodi i tip sloga s tri konsonanta u odstupu, a kao primjer daje upravo riječ *kontrbas*, koju rastavlja na slogove ovako: *kontr–bas*. O riječima koje završavaju na *–zm* u dostupnoj literaturi nismo pronašli potvrdu o načinu slogovanja, no po analogiji s riječju *kontrbas*, i one bi se trebale slogovati tako da finalna skupina *–zm* ne sačinjava zaseban slog u kojemu bi *m* bio jezgra, već da čini dvočlani odstup sloga (npr. *fa–şizm*).⁵⁵

Ovoj bi se problematici moglo pristupiti iz perspektive pitanja koje se u hrvatskome jeziku postavlja o tome jesu li tzv. slogotvorni konsonanti uistinu samoglasnici ili se uz njih pojavljuje prateći vokal *ə*. Već su u uvodnim poglavljima ovoga rada spomenuti navodi Škarića,⁵⁶ koji na-

⁵³ O pravilima slogovanja u turskome jeziku vidi npr. J. Kornfilt, *Turkish*, 496; A. Göksel, C. Kerslake, *Turkish*, XXIV; M. Ergin, “Türk”, 102.

⁵⁴ G. Gönenç, “Unique”, 189.

⁵⁵ Ovu smo pretpostavku provjerili s lingvistički obrazovanim izvornim govornikom turskoga jezika koji je potvrdio takav način podjele na slogove, ali i postojanje interkalarnog vokala u izgovoru.

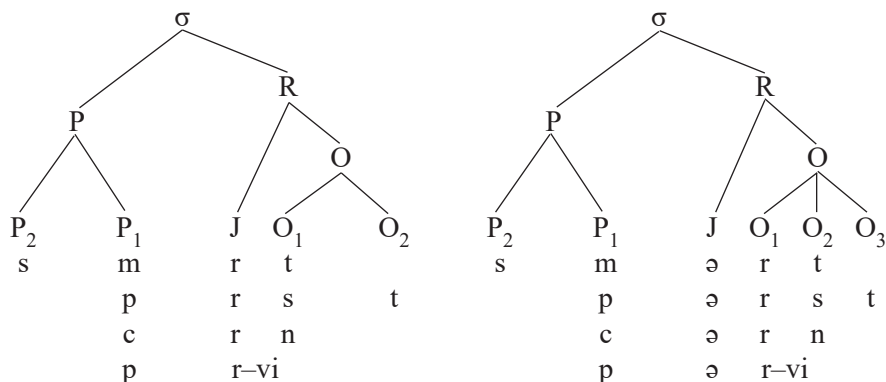
⁵⁶ I. Škarić, “Fonetika”, 144.

pominje da se dugi vibrantni samoglasnik *r* ostvaruje rjeđe s dva do tri treptaja nego kao /ər/, te da se i zvonki suglasnik *r* i vibrantni samoglasnik *r* najčešće u hrvatskom ostvaruju samo jednim prekidom. Pitanje je, dakle, čini li vibrant *r* jezgru sloga u riječima kao što su *smrt*, *prst*, *crn* ili *prvi* ako je izgovor opušten, ili je u tom slučaju jezgra sloga nefonemski vokal ə? Naime, u napetom izgovoru vibrant *r* oblikuje se većim brojem treptaja koji mu omogućuju trajanje i jačinu, te time i sonornost, dok je pri opuštenom izgovoru, smanjenjem broja treptaja do jednoga, sonornost oslabljena. Slogovnim bismo obrascem to mogli prikazati ovako:

Prikaz 13. Slogovni obrasci riječi s napetim i opuštenim izgovorom sonanta *r*

Napeti izgovor (više treptaja):

Opušteni izgovor (1 treptaj):

Tumačenje glasa *r* kakvo je prikazano u obrascu opuštenog izgovora znatno bi narušilo strukturu slogovnog obrasca riječi domaćeg porijekla u hrvatskome jeziku jer bi se odstup povećao za jedno mjesto. Međutim, princip sonornosti ne bi bio narušen jer bi sonornost i dalje bila u opadanju od jezgre prema kraju odstupa. Osim narušavanja strukture slogovnog obrasca za riječi domaćeg porijekla još je jedna činjenica prijetna u obrascu opuštenog izgovora, a to je pojava glasa ə, koji u hrvatskom fonološkom sustavu ne postoji, ali postoji u jeziku kao nefonemski ili prozodijski, odnosno pridodani ili protetički glas. Ovdje je potrebno podsjetiti na dvije stvari: 1) postoje izgovorna razina i pravopisna razina koje se u određenom broju slučajeva ne preklapaju jer hrvatski pravopis nije u potpunosti fonološki, 2) slog je izgovorna i slušna, odnosno opažajna jedinica, a opažaj znatno ovisi o fonološkoj svijesti koju govornici imaju o glasovima. Naime, govornici posjeduju umna spremišta

u kojima su pohranjene postojeće jedinice njihova jezika, te će se u jeziku fonetski iste jedinice opaziti kao različite (npr. glas *č* i skupina *dč* u *počiniti* i *podčiniti*), a fonetski različite kao iste (npr. fonem *n* u *Ana* i *Anka*). U tom smislu, govornici neće opaziti glasove koji ne postoje u njihovom jeziku jer im oni, iako se realno ostvaruju, razlikovno nisu bitni.⁵⁷ Takav je i glas *ə*: s obzirom na to da ga nema u fonološkom sustavu hrvatskog jezika, on možda ne postoji u svjesnom izgovornom i slušnom opažaju hrvatskih govornika, ali je nepobitno fonetski prisutan, osobito u riječima stranog porijekla koje završavaju na *l*, kao što su npr. *bicikl*, *titl* ili *debakl* (/bi-ci-kəl/, /ti-təl/, /de-ba-kəl/).

Pitanje slogovanja u navedenim slučajevima i u hrvatskom i u turskom jeziku može se riješiti kroz dvostruki pristup slogu: kao (1) fonetskoj jedinici, i kao (2) fonološkoj jedinici, a takvu interpretaciju sloga detaljnije izlaže Turk.⁵⁸ Uz interpretacije sloga kao fonetske i sloga kao fonološke jedinice postoje i dvije vrste slogovanja: fonetsko i fonološko. Fonetsko se temelji na ljestvici sonornosti, a fonološko na kontrastu vokal – konsonant i određuje slog kao funkcionalnu jedinicu. Takve su interpretacije sloga bitne za razumijevanje slogovne strukture posuđenica u hrvatskom i turskom jeziku jer omogućuju tumačenje slogovanja riječi s konsonantskim skupinama nesvojstvenim fonološkim strukturama dvaju jezika. Naime, u tipičnim se strukturama sloga u oba jezika sonanti grupiraju uz jezgru sloga, dok se u posuđenicama pojavljuju tzv. nepodesni skupovi konsonanata u kojima sonant dolazi iza opstruenta, čime se narušava ravnoteža rasta i pada sonornosti. Turk⁵⁹ navodi da se u takvih skupova javlja “bočna slogotvornost”, što je način da se nepodesan suglasnički skup pretvori u podesan. U slogovima s tipičnim konsonantskim skupinama za određeni jezik granice se fonetskog i fonološkog sloga preklapaju, ali to se ne događa i u pozicijama s netipičnim (nepodesnim) skupinama. Tako je na primjer riječ *bicikl* s fonološkog gledišta dvosložna (*bi-cikl*), a s fonetskoga trosložna (*bi-ci-kl* ili /bi-ci-kəl/). Bočni je slog, dakle, prema takvom tumačenju fonetski slog, a slogotvornost sonornih konsonanata pozicijski je uvjetovana. I Škarić⁶⁰

⁵⁷ Vidi npr. Z. Jelaska, *Fonološki opisi*, 11–13, 62–66; Josip Užarević, “O hrvatskome slogu, slogovanju i slogovniku (Kratak uvod u slogoslovlje)”, u: *Šareni filološki stručak: Zbornik u čast profesorici Željki Fink Arsovske*, Branka Barčot, Anita Hrnjak, FF Press, Zagreb, 2023., 281.

⁵⁸ M. Turk, *Fonologija*, 34, 42–44.

⁵⁹ M. Turk, *Fonologija*, 42.

⁶⁰ I. Škarić, “Fonetika”, 332.

ističe kako je npr. riječ *bicikl* moguće izgovoriti ili trosložno ili dvosložno s frikativnim /l/, pri čemu pak dolazi do pada sonornosti toga glasa.

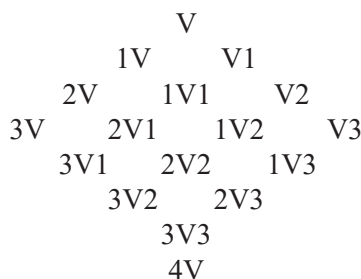
Vratimo li se sada na turski jezik, ista rješenja možemo primijeniti i na riječi poput *kontrbas* ili *faşizm*. Prema fonetskom bi slogovanju te riječi bile trosložne (*kon-tʻr-bas*, *fa-şı-zʻm*), a prema fonološkome dvosložne (*kontr-bas*, *fa-şizm*). Međutim, za razliku od hrvatskoga, u turskome se umjesto nefonemskog glasa kao prateći glasovi pojavljuju visoki vokali koji postoje u fonološkom sustavu turskog jezika, te o njima zasigurno postoji i opažajna svijest. To je vjerojatno i razlog donekdavnome postojanju dubleta poput već navedenih (npr. *tren* / *tiren*, *grup* / *gurup*, *film* / *filim*), što je pojava vrlo slična nekadašnjoj pojavi interpoliranja takozvanog "sekundarnog *a*" u hrvatskome jeziku u riječima stranoga porijekla (npr. *projekat*, *subjekat*, *akcenat* i sl). U turskome u riječima arapskog i perzijskog porijekla interkalarni su se vokali zadržali do danas u finalnim skupinama (kao u riječima *vakıf* ili *şehir*⁶¹), no u riječima europskoga porijekla kasnije su u pravopisnoj normi uklonjeni (*tren*, *grup*, *film*). I riječi poput *kontrbas* i *faşizm* – u kojima se konsonantske skupine pak nalaze u medijalnoj i finalnoj poziciji – riječi su europskog porijekla, u turski jezik relativno kasnije preuzete, te ni u njima ne nalazimo visoki vokal na pravopisnoj razini iako na izgovornoj i slušnoj razini postoji. Moguće je pretpostaviti da je u riječima europskog porijekla, kako u pristupu tako i u odstopu sloga, prevladala tendencija bilježenja riječi u obliku što bližem njihovoj izvornoj formi.

Iz dosadašnje analize slogovnih struktura riječi stranoga porijekla u dvama jezicima može se istaknuti da se uključivanjem tih riječi struktura slogovnog obrasca u hrvatskome po pitanju broja članova u konsonantskim skupinama ne mijenja značajno jer su hrvatskome slogu već u domaćim riječima svojstvene konsonantske skupine, naročito u pristupu. U turskome je, pak, moguće uočiti velike razlike, posebno u pristupu, koji u stranim riječima može biti čak i tročlan, što ga znatno razlikuje od pristupa u izvorno turskim riječima koji je jednočlan. Prikaz tipova slogova i konsonantskih skupina u hrvatskom i turskom jeziku s uključenim riječima stranoga porijekla može se sažeti već ranije korištenim prikazom, u kojemu je brojkama označen broj konsonanata u pristupu i odstopu, a slovom V jezgra ili nukleus sloga:

⁶¹ Slično kao što se u hrvatskome u pojedinim riječima zadržalo sekundarno *a* (npr. *teatar* ili *franak*).

Prikaz 14. Mogući tipovi sloga s obzirom na prednukleusni i zanukleusni broj konsonanata u hrvatskom i turskom jeziku s uključenim riječima domaćeg i stranog porijekla

Mogućih 17 tipova sloga utvrđenih u jezicima svijeta:

Tipovi sloga ostvareni u hrvatskome:

Tipovi sloga ostvareni u turskome:

		V					V			
		1V		V1				1V	V1	
		2V		1V1		V2		2V	1V1	V2
3V		2V1		1V2	–		3V	2V1	1V2	–
	3V1		2V2	1V3				3V1	2V2	1V3
		3V2		2V3				–		–
		–						–		
		4V						–		
		a						o		
	mi		on					bu		at
	dva		dar		akt			psi(–kiyatr)	gök	alt
stru(–ja)	stup		mošt	–			stra(–teji)	grup	dört	–
	splav		grozd		tekst			sprey–	prens	(is–)fenks
		strast	(in–)stinkt					–		–
		–						–		
		ždrje(–bad)						–		

Iz prikaza je razvidno da je broj tipova sloga koji se ostvaruju u hrvatskom jeziku petnaest, što je povećanje za samo tri u odnosu na broj tipova u riječima domaćega porijekla. U turskome se jeziku pak uključivanjem riječi stranog porijekla ostvaruje dvanaest tipova sloga, čime se broj mogućih tipova udvostručio u odnosu na onaj koji se ostvaruje u riječima domaćega porijekla.

ZAKLJUČAK

Zaključno se može reći da se osnovna razlika između dvaju jezika očituje u visokoj toleranciji konsonantskih skupina u hrvatskome i vrlo niskoj u turskome jeziku, što je posebno izraženo u pristupu sloga riječi domaćega porijekla: u hrvatskome u njima može stajati i do 4 konsonanta u slijedu, a u turskome samo jedan. Hrvatski, prema tome, spada u malobrojne jezike s više od dva člana u pristupu sloga jer, kako je navedeno u uvodnim poglavljima, samo 14 % istraženih jezika svijeta dopušta tri konsonanta u pristupu. Zanimljivo je istaknuti to da, unatoč kompleksnim skupinama u pristupu riječi domaćeg porijekla, hrvatski ne dopušta višočlani odstup (izuzev četiri vrlo ograničene kombinacije dvočlanog odstup). S druge strane, turski jezik, unatoč činjenici što ne dopušta konsonantske skupine u pristupu i što je općenito vrlo restriktivan po pitanju konsonantskih sljedova, spada u samo 9 % jezika svijeta koji dopuštaju dva konsonanta u odstup.

Tolerancija prema konsonantskim skupinama u hrvatskome omogućuje ostvarivanje većeg broja tipova sloga u odnosu na turski jezik, što je posebno izraženo u riječima domaćeg porijekla: dok se u hrvatskome jeziku u njima ostvaruje dvanaest tipova, u turskome se ostvaruje tek šest. I uključivanjem riječi stranoga porijekla broj tipova sloga u hrvatskome je veći (petnaest) od broja tipova u turskome (dvanaest).

Iz različitog stupnja tolerancije prema konsonantskim skupinama u dvama jezicima proizlazi i razlika u prihvaćanju osebnih konsonantskih skupina koje u jezik ulaze importacijom riječi iz drugih jezika. Turski po tom pitanju pokazuje tendenciju razbijanja konsonantskih skupina predmetanjem ili umetanjem visokih vokala, dok hrvatski, iako mu nije svojstven višočlani odstup, ne intervenira mnogo u prilagodbi riječi s višočlanim odstupom. Ipak, na fonetskoj razini u oba je jezika zamjetno umetanje protetičkih vokala, s razlikom da u hrvatskome ulogu takvog vokala ima nefonemski glas *a* (šva) i ostvaruje se uz slogotvorne konsonante, dok se u turskome u toj ulozi, čak i u skupinama u kojima nije narušen opći princip sonornosti, pojavljuju visoki vokali koji su "punopravni" članovi fonološkog sustava.

Još jedna bitna razlika između dvaju jezika jest slogotvornost konsonanata. U hrvatskome je slogotvornih konsonanata nekoliko, a od njih se najviše ističe *r*, koji omogućuje formiranje vrlo složenih konsonantskih sljedova – čak do 6 konsonanta u nizu (na nadslogovnoj razini), čega u turskome nema. Za slogotvornost turskoga *r* ili nekih drugih sonornih

konsonanata nismo pronašli potvrdu u turkološkoj jezikoslovnoj literaturi, no u budućim istraživanjima mogla bi se preispitati slogotvornost konsonanata *r* i *m* u riječima stranoga porijekla uzimajući u obzir opći princip sonornosti i mogućnost sagledavanja sloga kroz dva pristupa: fonološki i fonetski. Također, pitanje koje bi trebalo pomnije istražiti jest počiva li razlika u slogotvornosti *r* između dvaju jezika na različitim artikulacijskim i akustičkim svojstvima vibranta *r* i dotačnika *r*, ili razlog leži u općim obilježjima fonološke strukture dvaju jezika.

POPIS TABLICA I PRIKAZA (REDOM KOJIM SE POJAVLJUJU U RADU)

Tablica 1. Petostupanjska ljestvica sonornosti za hrvatski i turski jezik

Prikaz 1. Primjeri struktura slogovnih obrazaca

Prikaz 2. Slogovni obrasci za prikaz konsonantskih skupina

Prikaz 3. Prototipni i tipičniji slogovni obrasci hrvatskih i turskih riječi domaćeg porijekla

Prikaz 4. Rubniji slogovni obrasci hrvatskih i turskih riječi domaćeg porijekla

Prikaz 5. Mogući tipovi sloga s obzirom na prednukleusni i zanukleusni broj konsonanata u hrvatskim i turskim riječima domaćeg porijekla

Prikaz 6. Razlike u stupnju sonornosti glasova u odstupu hrvatskoga i turskoga sloga

Prikaz 7. Slogotvorno *r* u hrvatskim riječima domaćeg porijekla

Tablica 2. Razlike između hrvatskog i turskog sloga u riječima domaćeg porijekla s obzirom na konsonantske skupine

Prikaz 8. Hrvatski slogovni obrazac s uključenim riječima domaćeg i stranog porijekla

Prikaz 9. Turski slogovni obrazac s uključenim riječima domaćeg i stranog porijekla

Prikaz 10. Razbijanje konsonantskih skupina u riječima domaćeg i stranog porijekla

Tablica 3. Šestostupanjska ljestvica sonornosti za turski jezik

Prikaz 11. Stupnjevi sonornosti glasova u riječima hrvatskoga jezika u kojima konsonanti *l*, *n* i *lj* imaju slogotvornu ulogu

Prikaz 12. Stupnjevi sonornosti glasova u riječima turskoga jezika u kojima sonanti *r* i *m* mogu imati slogotvornu ulogu

Prikaz 13. Slogovni obrasci riječi s napetim i opuštenim izgovorom sonanta *r*

Prikaz 14. Mogući tipovi sloga s obzirom na prednukleusni i zanukleusni broj konsonanata u hrvatskom i turskom jeziku s uključenim riječima domaćeg i stranog porijekla

BIBLIOGRAFIJA / BIBLIOGRAPHY

LITERATURA / REFERENCES

- Babić, Zrinka, "Slogovna struktura hrvatskog književnog jezika", *Jezik*, 36/3, 1989., 65–71, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/207679> (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)
- Bakran, Juraj, *Model vremenske organizacije hrvatskoga standardnog govora*, doktorski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 1984.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- Blevins, Juliette, "The Syllable in Phonological Theory", u: *The Handbook of Phonological Theory*, John A. Goldsmith, Basil Blackwell, London, 1995., 206–244.
- Canalis, Stefano; Özdemir, Semra; Türk, Utku; Tunçer, Ümit Can, "The Phonological Nature of the Turkish Front Glide", u: *Selected Essays on Turkish Linguistics: The Anadolu Meeting, Proceedings of the 20th International Conference on Turkish Linguistics*, Fatma Hülya Özcan Önder, Tuncay Karalık, Bayram Çibik, İlknur Civan Biçer, Samet Deniz, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2024., 61–75. https://www.researgchgate.net/publication/380482943_The_phonological_nature_of_the_Turkish_front_glide (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)
- Clements, George N., "The Role of the Sonority Cycle in Core Syllabification", u: *Papers in Laboratory Phonology I: Between the Grammar and the Physics of Speech*, John Kingston, Mary E. Beckman, Cambridge University Press, Cambridge, 1990., 283–333.
- Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
- Deny, Jean, *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları: Türkiye Türkçesi* (u prijevodu Oytuna Şahina), Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000.
- Easterday, Shelece, *Highly Complex syllable structure: A typological and diachronic study*, Language Science Press, Berlin, 2019. <https://library.oapen.org/bitstream/id/50b178ff-7a27-43db-9bf7-b71664949b65/1006730.pdf> (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)

- Ergin, Muharrem, *Üniversiteler için Türk dili*, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul, 2007.
- Ergin, Muharrem, *Türk dil bilgisi*, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul, 2011.
- François, Alexandre, "Phonotactics and the Prestopped Velar Lateral of Hiw: Resolving the Ambiguity of a Complex Segment", *Phonology*, 27/3, Cambridge, 2010., 393–434. <https://www.jstor.org/stable/40985398> (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)
- Göksel, Aslı; Kerslake, Celia, *Turkish. A Comprehensive Grammar*, Routledge, London / New York, 2005.
- Goldsmith, John A., "An Overview of Autosegmental Phonology", *Linguistic Analysis*, 2/1, 1976., 23–68.
- Gönenç, Güney, "Unique Decipherability of Codes With Constraints With Application to Syllabification of Turkish Words", u: *COLING 1973: Computational and Mathematical Linguistics: Proceedings of the 5th Conference on Computational Linguistics – Volume 1*, Antonio Zampolli, Nicoletta Calzolari, Association for Computational Linguistics, 1973., 183–194. <https://aclanthology.org/C73-1014/> (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)
- Greenberg, Joseph H., "Some Generalizations Concerning Initial and Final Consonant Clusters", u: *Universals of Human Language. Vol. 2: Phonology*, Joseph H. Greenberg, Charles A. Ferguson, Edith A. Moravcsik, Stanford University Press, Stanford, 1978., 243–279.
- van der Hulst, Harry; van de Weijer, Jeroen, "Topics in Turkish Phonology", u: *Turkish Linguistics Today*, Hendrik Boeschoten, Ludo Verhoeven, Brill, Leiden, 1991., 11–59.
- Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2023.
- Jelaska, Zrinka, *Fonološki opisi hrvatskoga jezika. Glasovi, slogovi, naglasci*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2004.
- Kornfilt, Jaklin, *Turkish*, Routledge, London / New York, 2005.
- Muljačić, Žarko, *Opća fonologija i fonologija suvremenoga talijanskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1972.
- Rosch, Eleanor; Mervis, Carolyn B., "Family Resemblances: Studies in the Internal Structure of Categories", *Cognitive Psychology*, 7/4, 1975., 573–605. <http://matt.colorado.edu/teaching/categories/rm75.pdf> (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)
- Selkirk, Elisabeth, "On the Major Class Features and Syllable Theory", u: *Language, Sound, Structure: Studies in Phonology presented to Morris Halle by His Teachers and Students*, Mark Aronoff, Richard T. Oehrle, MIT Press, Cambridge / Mass. / London, 1984., 107–136. <http://www.ai.mit.edu/projects/dm/featgeom/selkirk84-sonor.pdf> (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)

- Silić, Josip; Pranjković, Ivo, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Škarić, Ivo, "Fonetika hrvatskoga književnog jezika", u: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Stjepan Babić i sur., HAZU i Globus, Zagreb, 1991., 61–376.
- Taylor, John R., *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*, Clarendon Press, Oxford, 1995.
- Topbaş, Seyhun, "Turkish Speech Acquisition", u: *The International Guide to Speech Acquisition*, Sharynne McLeod, Thomson Delmar Learning, New York, 2007., 566–579. https://www.researchgate.net/publication/273063041_Turkish_speech_acquisition (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)
- Turk, Marija, *Fonologija hrvatskoga jezika (raspodjela fonema)*, Izdavački centar Rijeka i Tiskara Varaždin, Rijeka i Varaždin, 1992.
- Užarević, Josip, "O hrvatskome slogu, slogovanju i slogovniku (Kratak uvod u slogoslovlje)", u: *Šareni filološki stručak: Zbornik u čast profesorici Željki Fink Arsovski*, Branka Barčot, Anita Hrnjak, FF Press, Zagreb, 2023., 277–289. <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/download/159/265/11718?inline=1> (Pristupljeno: 28. 6. 2025.)
- Yardımcı, Mehmet, *Türkçe'de Seslerle İlgili Kurallar ve Noktalama İşaretleri*, Ürün Yayınları, Ankara, 1996.
- Yavuz, Handan; Balcı, Ayla, *Turkish Phonology and Morphology (Türkçe Ses ve Biçim Bilgisi)*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2011.
- Zečević, Vesna, "Fonetika i fonologija", u: *Hrvatska gramatika*, Eugenija Barić i sur., Školska knjiga, Zagreb, 2003.
- Zimmer, Karl; Orgun, Orhan, "Turkish", u: *Handbook of the International Phonetic Association: A guide to the use of the International Phonetic Alphabet*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999., 154–156.

CONTRASTIVE ANALYSIS OF CONSONANT CLUSTERS AND SYLLABLE STRUCTURE IN CROATIAN AND TURKISH

Summary

This paper aims to highlight some key differences in the rules of consonant combination and distribution in Croatian and Turkish words, considering the euphonic nature of Turkish as its typological feature. Consonant clusters are analysed and contrasted at the syllable level, which is considered the basic structure in which sounds combine with each other, relying primarily on the sonority sequencing principle. The analysis seeks to identify and compare prototypical, typical and non-typical syllable patterns in Croatian and Turkish native words, and then examines how these patterns are extended by inclusion of possible consonant combinations in loanwords in both languages. In analyzing possible consonant sequences, attention is given to contrasting them according to the number, type, and sonority of consonants that occur in different patterns in syllable onset and coda, as well as to intra- and inter-linguistic differences with respect to word origin. The (non)syllabicity of the consonant *r* is also discussed in relation to the possibilities of its phonetic realization in both languages, along with the potential syllabicity of some other consonants in both languages. Ways of breaking up consonant clusters with (non)phonemic prothetic vowels in foreign words are also considered. Finally, with regard to the latter, the question of syllabification and its interpretation based on two different approaches to the syllable — as a phonetic and as a phonological unit — is touched upon for certain Turkish words of foreign origin.

Keywords: consonant clusters, syllable structure, syllable patterns, Croatian, Turkish